

**Stockholms
stad**

Stadsledningskontoret
Exploateringskontoret
Fastighetskontoret
Stadsbyggnadskontoret
Kulturförvaltningen/stadsmuseet
Utbildningsförvaltningen
Miljöförvaltningen
Trafikkontoret
Södermalms stadsdelsförvaltning
Enskede-Årsta-Vantörs
stadsdelsförvaltning

BILAGA 1
Till tj. UH. 2017-01-09
Dnr E 2016-03493

Handläggare
Stadsledningskontoret
Anton Västberg
Telefon: 08-508 29 305

Till
Kommunstyrelsen

Exploateringskontoret
Martin Skillbäck
Telefon: 08-508 26 276

Fastighetskontoret
Sassan Sanjari
Telefon: 08-508 27 089

Stadsbyggnadskontoret
Jenny Kihlberg
Telefon: 08-508 27 379

**Kulturförvaltningen/
Stadsmuséet**
Klara Johansson
Telefon: 08-508 31 732

Utbildningsförvaltningen
Rebecca von Sydow
Telefon: 08-508 33 865

Miljöförvaltningen
Johan Rosén
Telefon: 08-508 28 914

Trafikkontoret
Pierre Savard
Telefon: 08-508 26 241

**Södermalms
stadsdelsförvaltning**
Karin Mehlis
Telefon: 08-508 12 281

**Enskede-Årsta-Vantörs
stadsdelsförvaltning**
Eskil Swerkersson
Telefon: 08-508 14 020

Stadsledningskontoret
Stadsutvecklingsavdelningen

Stadshuset
Ragnar Östbergs plan 1
105 35 Stockholm
Telefon 08-508 29 305
Växel 08-508 29 000
kommunstyrelsen@stockholm.se
stockholm.se

Inbjudan till samråd för utbyggnaden av tunnelbanan till Nacka och Söderort

Remiss från förvaltningen för utbyggd tunnelbana,
Stockholms läns landsting

Stadsledningskontorets förslag till beslut

Kommunstyrelsen beslutar följande.

1. Som svar på remissen "Inbjudan till samråd för utbyggnaden av tunnelbanan till Nacka och Söderort" hänvisas till vad som anförs i stadsledningskontorets, exploateringskontorets, fastighetskontorets, stadsbyggnadskontorets, kulturförvaltningen/stadsmuséets, utbildningsförvaltningens, miljöförvaltningens, trafikkontorets och Södermalms och Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsförvaltningars gemensamma tjänsteutlåtande.
2. Beslutet i ärendet justeras omedelbart.

Ingela Lindh
Stadsdirektör

Håkan Falk
Förvaltningschef
Exploateringskontoret

Åsa Öttenius
Förvaltningschef
Fastighetskontoret

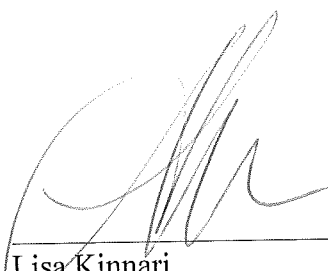
Anette Scheibe Lorentzi
Förvaltningschef
Stadsbyggnadskontoret

Robert Olsson
Förvaltningschef
Kulturförvaltningen

Tony Mufic
Förvaltningschef
Utbildningsförvaltningen

Gunnar Söderholm
Förvaltningschef
Miljöförvaltningen

Jonas Eliasson
Förvaltningschef
Trafikkontoret

Lisa Kinnari
T.f. förvaltningschef
Södermalms sdf

Lena Lundström Stoltz
Förvaltningschef
Enskede-Årsta-Vantörs sdf

Sammanfattning

Förvaltningen för utbyggd tunnelbana har bett Stockholms Stad med fler att yttra sig om tunnelbanas utbyggnad till Nacka och söderort. Detta samråd behandlar den färdiga anläggningen, föreslagna lägen för stationer, stationsentréer, etableringsytor och arbetstunnlar presenteras. Detta samråd utförs enligt 6 kap. 4 § miljöbalken avseende prövning av tillstånd enligt miljöbalken samt enligt lag om byggande av järnväg 2 kap 2 §.

Stadsledningskontoret, exploateringskontoret, fastighetskontoret, stadsbyggnadskontoret, kulturförvaltningen/stadsmuséet, utbildningsförvaltningen, miljöförvaltningen, trafikkontoret, Södermalms stadsdelsförvaltning och Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsförvaltning är positiva till att en utbyggnad av tunnelbanan sker i enlighet med 2013 års Stockholmsförhandling. Staden deltar aktivt i detta arbete och anser att utbyggnaden av tunnelbanan är mycket viktig för såväl staden som regionen.

FUT har genomfört kontinuerliga samråd med kontoren genom att hålla delprojektstyrelser och arbetsmöten om tunnelbanans utbyggnad till Nacka och söderort där representanter från kontoren deltar.

Kontoren är i huvudsak positiva till remissmaterialet men har en rad synpunkter och medskick som behöver tas om hand av FUT i fortsatt process. Dessa redovisas nedan under rubriken "Kontorens synpunkter och förslag".

Bakgrund

I december 2014 slöts ett huvudavtal inklusive tre delprojektavtal om utbyggnad av tunnelbana och ökad bostadsutbyggnad i Stockholms län inom ramen för 2013 års Stockholmsförhandling mellan staten, Stockholms läns landsting (SLL), Stockholms stad, Nacka kommun, Solna stad och Järfälla kommun.

Utrednings- och projekteringsarbetet för tunnelbaneutbyggnaden drivs av SLL med medverkan från kommunerna. Finansieringen av projektet sker via projektmedel som är de medel som parterna i

uppgörelsen förbundit sig att tillskjuta för genomförandet av projektet.

Tidigare samråd som genomförts för den aktuella sträckan är

- Samråd om stationsuppgångar och tunnelbanesträckningar för tunnelbaneutbyggnaden mot Nacka och söderort (Dnr 111-243/2015)
- Samråd om lokaliseringsutredning för Sofia Gullmarsplan/söderort (Dnr 123-802/2015)
- Samråd med fokus på byggskedet (Dnr 111-1535/2015)

Ärendet

Förvaltningen för utbyggd tunnelbana (FUT) har bett Stockholms stad yttra sig om den färdiga tunnelbaneanläggningen samt dess konsekvenser i slutskedet och under byggtiden. Samrådshandlingen innehåller bland annat samrådsunderlag inför prövning enligt miljöbalken, planbeskrivning, gestaltungsprogram, miljökonsekvensbeskrivning, plankartor med permanenta och tillfälliga anspråk samt illustrationskartor.

Samråd utförs, enligt 6 kap. 4 § miljöbalken avseende prövning av tillstånd enligt miljöbalken samt enligt lag om byggande av järnväg 2 kap 2 §, för utbyggnaden av tunnelbanan till Nacka och söderort.

Samrådsperioden är mellan den 9 november och den 8 december. Yttrandet från Stockholms stad skall ha inkommit till FUT senast den 8 december. Staden har begärt förlängd remisstid vilket FUT godkänt.

Ärendets beredning

Ärendet har beretts gemensamt av stadsledningskontoret, exploateringskontoret, fastighetskontoret, stadsbyggnadskontoret, kulturförvaltningen/stadsmuséet, utbildningsförvaltningen, miljöförvaltningen, trafikkontoret, Södermalms stadsdelsförvaltning och Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsförvaltning.

Kontorens synpunkter och förslag

Stadsledningskontoret, exploateringskontoret, fastighetskontoret, stadsbyggnadskontoret, kulturförvaltningen/stadsmuséet, utbildningsförvaltningen, miljöförvaltningen, trafikkontoret, Södermalms stadsdelsförvaltning och Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsförvaltning är positiva till att en utbyggnad av tunnelbanan

sker i enlighet med 2013 års Stockholmsförhandling. Staden deltar aktivt i detta arbete och anser att utbyggnaden är mycket viktig för såväl staden som regionen.

FUT har genomfört kontinuerliga samråd med kontoren genom att hålla delprojektstyrelser och arbetsmöten om tunnelbanans utbyggnad till Nacka och söderort där representanter från kontoren deltar. Kontoren har därmed kunnat lämna synpunkter under projektets gång.

Generella synpunkter

Kontoren har identifierat ett antal generella synpunkter på remissmaterialet som presenteras nedan. Dessa gäller inom samtliga berörda områden och behöver beaktas av FUT i fortsatt planeringsarbete.

Markåtkomst och upplåtelsefrågor behöver generellt hanteras bättre. Kontoren poängterar att överenskommelsen mellan parterna inom Stockholmsförhandlingen om markåtkomst via servitut gäller för hela tunnelbaneutbyggnaden. Det måste tydligt framgå att eventuellt i anspråktagande av mark genom ägande och tredimensionell fastighetsbildning inte får ske inom stadens mark.

Etableringsytorna som redovisas i materialet är i många fall stora och inkräktar på gator och parker. Då utbyggnaden sker i ett område med många boende och begränsade ytor önskar kontoren en bättre dialog mellan FUT och staden för att bestämma vilka ytor som FUT behöver samt under vilka tider de ska användas. Kontoren vill poängtera att etableringsytornas storlek och omfattning slutligen avgörs av berörd kommun. Kontoren förutsätter även att FUT på ett tillfredsställande sätt återställer de etableringsytor som kommer att användas under byggtiden.

Kontoren saknar tydliga beskrivningar för hur byggtrafiken till och från de olika arbetsområdena ska framföras. Detta gäller samtliga arbetsområden. Kontoren önskar att FUT redovisar detta samt att en samsyn finns innan granskningen.

På publika ytor och rekreationsområden inom samtliga berörda områden måste tillgänglighet, framkomlighet och trafiksäkerhet säkerställas för samtliga trafikantgrupper genom hela byggtiden. Detta gäller särskilt för oskyddade trafikantgrupper som gång och cykel. Viktigt är att standarden blir bra både i byggskedet och i slutskedet.

Kontoren anser att det är viktigt att intrång i privata och offentliga fastigheter minimeras såväl under byggtid som för den permanenta lösningen.

Kontoren förutsätter att FUT synkroniserar och samordnar sin planering av genomförandet med andra angränsande projekt så att samtliga projekt kan genomföras på ett tillfredsställande sätt.

FUT behöver enligt kontoren ta hänsyn till befintliga verksamheter och att dessa kan fortgå så normalt som möjligt under hela byggtiden. Det gäller för samtliga berörda områden.

Staden ska påbörja ett systemhandlingsarbete för att i samråd med FUT värna om goda anslutande miljöer samt inpassning av stations-entréer och övriga teknikbyggnader i stadsmiljön med fokus på god stadsmiljö, trafiksäkerhet och tillgänglighet. Kontoren förutsätter att utformningsfrågorna inom tunnelbaneutbyggnaden sker gemensamt med staden.

Bullerfrågan behöver hanteras av FUT tillsammans med staden såväl vid byggnationen som vid färdig anläggning. Ett stort antal skolor, såväl kommunal som privata, kommer att utsättas för bullerstörning under byggskedet vilket FUT behöver beakta i fortsatt process. Även miljökvalitetsnormen för kvävedioxid och partikelhalter riskerar att överskridas på vissa platser under byggtiden, vilket behöver hanteras.

Miljöförvaltningen erinrar för sin del om att frågor om buller och andra olägenheter för människors hälsa är reglerat i miljöbalken med tillhörande regler i förordningar och föreskrifter. En betydande del kommer att regleras i miljötillståndet för verksamheten. Det förhållandet att miljöförvaltningen nu yttrar sig tillsammans med en rad andra förvaltningar i samrådet innebär inte att Miljö- och hälsoskyddsnämnden godtagit några avvikelser från gällande regelverk.

Behovet av säkra skolvägar behöver lyftas och hur skolvägarna påverkas både under byggtiden och i slutskedet. Kontoren hänvisar till trafikkontorets Säkra skolvägar.

Kontoren ser positivt på den sociala konsekvensbeskrivningen (SKB) som tagits fram med fokus på barn och unga. Kontoren saknar konsekvensanalys för ett par befintliga och planerade skolenheter. I Hammarby sjöstad har Sjöstadsskolan utökats med verksamhet i fastigheten Godsfinkan 1 och vid Gullmarsplan

planerar staden att utöka högstadietkapacitet i paviljonger intill Värmdö gymnasium.

Skrivningar som redogör för Plan- och bygglagens möjlighet till tillämpning för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse (blå- liksom grönklassificerade fastigheter) efterfrågas. Kontoren förutsätter att stor hänsyn tas till fornlämningar. Samråd och tillstånd ska ske med Länsstyrelsen.

Kontoren vill lyfta fram att intrång och negativ påverkan inom grönområden, parkmark etc. i hela utredningsområdet i möjligaste mån ska återställas eller kompenseras. När det gäller påverkan på befintliga träd anser kontoren att FUT behöver redovisa var de säkerställer att träd kan återplanteras samt vilka träd som kan bevaras och skyddas under byggtiden.

Kontoren är i princip positiva till järnvägsplaneförslagets miljökonsekvensbeskrivning (MKB), som FUT har redovisat i samrådshandlingarna. Kontoren anser dock att MKB:n i vissa delar behöver fördjupas och kompletteras ytterligare, vilket bör ske i nära samarbete med staden. Aspekter som behöver belysas ytterligare är naturmiljö, luftkvalitet, buller samt miljö kvalitetsnormer för vatten.

Övriga synpunkter

Nedan presenteras mer detaljerade synpunkter fördelade på olika geografiska områden. De generella synpunkterna enligt ovan gäller för samtliga av delområdena nedan.

Blasieholmen

Blasieholmen är en känslig miljö med stora kulturhistoriska värden. Placering av etableringsytor, arbetstunnel och ventilationstorn bör därför nog utredas.

FUT och projekt Nobel Center behöver synkronisera planeringen av genomförandet så att båda projekten kan genomföras.

Station Sofia, servicetunnel Londonviadukten

Lokalisering av ventilationstorn, evakuering och övriga anläggningar inom Stigbergsparken behöver studeras vidare. De kan förslagsvis förläggas i direkt anslutning till stationsbyggnaderna.

Befintlig nätstation i Stigbergsparken måste flyttas. Samarbete behöver ske med Ellevio angående detta för att hitta en placering där Ellevios tillgänglighet till byggnaden tillgodoses men inte kommer i konflikt med parkens funktion och träd.

Kontoren önskar att FUT finner en bättre placering av tryck-utjämningschaktet på Borgmästargatan. Schaktets placering i korsningen med Kocksgatan kan inkräkta på fordons svängradier. Vidare är placeringen framför en port olämplig. Om FUT finner att tryckutjämningschaktet måste placeras på Borgmästargatan önskar kontoren att den utformas på ett tilltalande sätt samt att schaktet inte placeras så att det hindrar fordon att passera anläggningen.

Kontoren anser att trappan mellan parken och Stigbergsgatan ska kunna nyttjas under hela byggtiden. Möjligheten att ordna en väg genom parken eller på norra sidan av Folkungagatan bör utredas ytterligare och en avstängning av parken för passerande bör minimeras i tid så mycket som möjligt.

Kontoren anser att en vändplan behövs på Tjärhovsgatan för att lastbilar ska kunna vända även under tunnelbanans byggtid. Dessutom behöver gång- och cykellösningarna förbi denna etableringsyta studeras noggrannare.

In- och utfarterna till etableringsområdet vid Londonviadukten behöver redovisas. En samsyn mellan FUT och staden bör finnas innan granskningen.

Kontoren rekommenderar FUT kontinuerlig kontakt med Ersta Diakoni angående eventuell samordning med kommande nybyggnad av Ersta sjukhus.

Station Hammarby kanal samt arbetstunnel

Staden är positiv till placeringen av stationsentrén på hörnet i befintlig byggnad, på Hammarby kanals norra sida. Placering och utformning av ventilationstorn och ljuslanternin bör studeras noga för att minimera påverkan på parkrum och angränsande bebyggelsemiljö vid stationsuppgången på norra sidan. Vidare behöver det klargöras om andra åtgärder behövs i anslutning till den norra entrén.

Höjder för ventilationstorn i Blecktornsparken och Lumaparken behöver preciseras. Under arbetsmöten med FUT har angivits att höjden kan hållas till max 10 meter, vilket är önskvärt.

Tillgänglighet för parkbesökarna till Stora Blecktornsparken behöver säkerställas under hela byggtiden.

I järnvägsplanen föreslås en drygt 30 meter lång lanternin i Lumagatans västra gångbana. Kontoren ifrågasätter om utrymme

finns för denna med hänvisning till framkomlighet, ledningar m.m. Vidare önskar kontoren att gångtrafikanter trafiksäkerhet och framkomlighet på denna plats ska studeras närmare. En annan fråga är om lanterninen påverkar drift- och underhållsrutinerna på den aktuella platsen.

Allmän trafik behöver kunna köra förbi etableringarna på Lumagatan, Glödlampsgränd och Ljusslingan.

Den fastighet som föreslås ianspråk tas för tunnelpåslag och etablering (Korphoppet 5) är en avriven tomträtt och är belägen inom ett område där förutsättningarna för annan markanvändning för närvarande utreds (projekt Sjöstadshöjden). Arbetstunneln är tänkt att nyttjas i fem år från och med 2018. Ett längre nyttjande kan innebära försening av den framtida utbyggnaden på fastigheten.

Gullmarsplan, Mårtensdal, Sundstabacken

Staden har sålt mark inom kvarteret Mårtensdal till Skanska för uppförande av kontorsbebyggelse. Den i järnvägsplanen angivna skyddszonen för tunnelbanan behöver inom detta kvarter justeras i samråd med staden och bolaget för att möjliggöra en rationell grundläggning av den blivande bebyggelsen. Kontoren är positiva till placering av stationsentré i hörnet av planerad byggnad.

Kontoren anser att en annan placering bör hittas av schakt/ventilationstorn i Skansbacken. Föreslagen placering ligger i en före detta Kolerakyrkogård från 1800-talet och angränsande del i parken är en fornlämning.

Vid Gullmarsplans bussterminal föreslår FUT en etableringsyta på delar av bussterminalen. Hur busstrafiken ska hanteras under byggtiden samt i permanent skede behöver klargöras. Staden önskar delta i arbetet med att hitta en lösning för busstrafiken både i slutlösningen samt under byggtiden. Kontoren önskar att en samsyn mellan staden och FUT finns kring en lösning innan granskningen.

Mynningen på arbetstunneln vid Sundstabacken bör förläggas så att den inte gör negativt intrång gentemot koloniområde och blivande naturreservat samt att intrånget vid Sundsta gård minimeras.

I Sundstabacken planeras redan för en arbetstunnel för den avloppsledning som ska byggas inom projektet SFA. Arbetstunnlarna ligger inom samma område och den beräknade byggstarten för de olika projekten infaller nära varandra (2017-2018 i båda fallen). Ett samnyttjande av etableringsområde och arbetstunneln är önskvärt.

Etableringsytan under Skanstullsbroarna har inte diskuterats med kontoren tidigare och behöver redovisas bättre.

Slakthusområdet, Sockenplan

Station Enskede gård samt Globen utgår och ersätts av en station i Slakthusområdet. Det är viktigt med en bra koppling till tunnelbanan för de boende i området. Staden och SLL behöver därför se över samt förbättra gång- och cykelstråken samt kollektivtrafiklösningarna i det aktuella området.

Placeringen av lanterniner och tryckutjämningschakt i parken bygger på att anläggningarna kan ligga helt i marknivå utan upphöjda kanter för minsta intrång i parkens utformning. Drift och underhåll av anläggningarna får inte heller medföra ökade krav på hårdgjorda ytor i parken. Kontoren vill framhålla att parken avses vara en grönyta och inte en torgyta. Då tillgången till parker i det nya Slakthusområdet är begränsad, är möjligheten att planera träd och grönska av stor vikt för områdets utformning.

Enligt överenskommelse mellan staden och FUT har tryckutjämningschaktet en placering i parken, som kan godkännas av kontoren idag. Vid framtida planläggning kan dock prövas om placeringen kan justeras för att ligga närmare anslutande gata. Tillgängligheten till den önskade tillfälliga nyttjanderätten behöver ske i samråd med staden och den övriga exploateringen i området.

Staden är positiv till placeringen av västra stationsentrén i hörnet av en planerad byggnad vid Rökerigatan. Det är mycket viktigt att staden är delaktig i den fortsatta projekteringen, och att stationens konstruktion kommer att tåla den kommande exploateringen. Byggnaden som finns på fastigheten Sandhagen 10 idag är ihopbyggd med tekniska installationer med en annan byggnad, och byggnaderna måste särskiljas innan marken kan tas i anspråk. Det gör att staden inte i dagsläget kan garantera att hela den önskade tillfälliga nyttjanderätten till marken blir tillgänglig samtidigt.

Underbyggnad, av Arenavägen, i form av rulltrappor etc. får inte begränsa möjligheterna till ledningsförläggning m.m. i gatan.

Det är mycket viktigt att staden är delaktig i den fortsatta projekteringen av stationsuppgångar, lanterniner, tryckutjämningschakt och brandgasschakt för att säkerställa önskad utformning. Eventuella ledningsomläggningar som krävs för tunnelbaneutbyggnaden svarar inte exploateringsprojektet i Slakthusområdet för.

Staden önskar att föreslaget brandgasschakt vid blåklassad fastighet Johanneshov 1:1 utformas så att det möjliggör en tillbyggnad mot Arenavägen. Brandgasschaktet måste då utformas så att det går att bygga dikt an schaktets nordvästra och sydvästra sida.

Anslutning av spår vid Sockenplan samt servicetunnelns mynning vid Enskedevägen behöver studeras vidare för att gå i linje med stadens framtida planer för området. Järnvägsplanen föreslår att Palmfeltsvägen och Björneborgsvägen flyttas. Kontoren anser att lägen och utformning på dessa gator behöver studeras noggrannare samt att Palmfeltsvägen och Björneborgsgatan behöver vara öppna för allmän trafik under hela byggtiden. Kontoren önskar att FUT redovisar påverkan på dessa gator samt att en samsyn finns innan granskningen.

Kontoren anser att utbyggnadsmöjligheter av Enskede gårds gymnasium mot Enskedevägen behöver säkerställas. Nuvarande förslag riskerar att förhindra en utbyggnad. Samrådsunderlaget saknar redogörelse för hur utbyggnadsmöjligheten påverkas.

Enskede gårds gymnasium har specialanpassade lokaler för särskild undervisningen och elever i behov av en lugn miljö. Särskild hänsyn behöver tas till verksamheten på skolan. Eventuell evakuering behöver hanteras inom projektet.

Som svar på remissen ”Inbjudan till samråd för utbyggnaden av tunnelbanan till Nacka och Söderort” hänvisas till vad som anförts i stadsledningskontoret, exploateringskontorets, fastighetskontorets, stadsbyggnadskontorets, kulturförvaltningen/stadsmuséets, utbildningsförvaltningens, miljöförvaltningens, trafikkontorets, Södermalms och Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsförvaltningars gemensamma tjänsteutlåtande.